

SÁMEDIGGI

Etihkalaš njuolggadusat Sámedikki politihkkáriidda

Mearriduvvon Sámedikkis 27.11.2008

Rievdaduvvon maŋimuš 05.06.2025

Sisdoallu

Etihkalaš njuolggadusat Sámedikki politihkkáriidda

SÁMEDIKKI ÁRVVUT	2
Rievttálašvuohta, ovttaárvosašvuohta, árvvusatnin ja solidaritehta	2
Vuoiggalašvuohta, rehálašvuohta, luohtehahttivuohta ja rabasvuohta	2
Ulbmil njuolggadusaiguin:	2
Sámedikki politihkkárat galget:	2
Bargovuogit mot dieđihit seksuálalaš sávakeahtes láhttema:	3
RUTIINNAT VUORTNUHEAMI MEANNUDEAPMÁI	4
Bajimuš	4
Ulbmil	4
Vuortnuheapmi	4
Erenoamážit sekusála vuortnuhteami birra	5
Jávohisvuođageasku	5
Personsuođjalus	5
Kontradikšuvdna	5
Bealit hálddašanlágas	5
Ovddasvástádus dieđihemiid vuostáiváldimis ja meannudeames vuortnuheami birra	5
Rihkkosiid ráddjen	5
Mii geavvá dieđihemiin	6
Bellodagaid ja joavkkuid ovddasvástádus	6

Sámedikki árvvut

Rievttálašvuohta, ovttáárvosašvuohta, árvvusatnin ja solidaritehta

Čuokkis guoskkaha Sámedikki doaimma árvvuid álbmotválljen eamiálbmotorgánan ovttaskas olbmuid, joavkkuid, eará politihkalaš orgánaid ja nášuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš ovttasbargobeallalaččaid ektui.

Vuoiggalašvuohta, rehálašvuohta, luohtehahttivuohta ja rabasvuohta

Čuokkis guoskkaha ovttaskas politihkkára iešheanalaš geatnegasvuođa láhttet dan láhkái ahte ovddida luohttámuša ja buori beaggima. Sámi servodaga oktasaš riggodagaid hálddašeddjin ovttaskas politihkkára etihkalaš miellaguottuide leat erenoamáš alla gáibádusat su bargguin Sámedikki ovddas. Álbmotválljen olbmot fertejit diehtit ahte sii huksejit vuođu dan luohttámušii ja miellaguoddii mii sápmelaččain ja earáin lea Sámediggái.

Ulbmil njuolggadusaiguin:

Áigumuš njuolggadusaiguin lea duddjot dihtomielalašvuođa ja oaivadi mo galggašii láhttet ja válljet dahkat. Dat eai leat dievaslaččat, ja danne eai čoavdde ovttaskas olbmo etihkalaš jurddašeamis buot doaimmain Sámedikki ovddas.

Sámedikki politihkkárat galget:

1. čuovvut dáid njuolggadusaid árvvuid ja norpmaid.
2. doahhtalit lágaid, láhkaásahusaid ja njuolggadusaid ja árvvus atnit Sámedikki njuolggadusaid.
3. fáttmasteaddji vugiin ja árvvusatnimiin viggat veahkehit sin geat ohcet veahki Sámedikkis dárbbuid ja áššáiguoskevašvuođa ektui.
4. leat dihtomielalaš sámi kultuvrra ja eallinvuogi erohusaide.
5. láhtten dan láhkái ahte Sámediggi adnojuvvo árvvus ja lassána máhttu ja áddejupmi sámempolitihkkii ja sámi servodahkii.
6. viggat garvit dilálašvuođaid mat sáhttet dagahit riidduid Sámedikki beroštumiid ja persovnnalaš oktavuodaid gaskii. Muđui čujuhuvvo habilitehtanjuolggadusaide mat Sámedikki čoahkkinortnega 33. §:s leat mearriduvvon, vrd. hálddašanlága 6. §:in. Sámediggeáirasat galget fuolahit rabasvuođa iežaset rollaid, luohttámušdoaimmaid ja ekonomalaš beroštumiid hárrái, ja bivdojuvvojit dievasčoahkkinjođihangoddái addit bajilgova iežaset rollain ja luohttámušdoaimmain.
7. ii dohkkehit alcces, iežas politihkalaš jovkui, iežas bearrašii dahje eará lagas olbmuide ekonomalaš dahje earálágan ovdamuniid mat sáhttet áddejuvvot váikkuheaddjin, dahje mat sáhttet váikkuhit politihkalaš daguide ja mearrádusaide. Leat diđolaš das ahte oastima ja ovttasdoaibmama olis konsuleanttaiguin, entreprenevrraiguin, gálvolágideddjiiguin ja eará gávpeoktavuođaiguin, sáhtta leat várra seahkánit korrupšuvdnii. Danne berrejit politihkkárat leat várrogasat juohke ládje gálvvuid ja bálvalusaid oastimis.
8. priváhta ii lohpidit maidege mii sáhtta váikkuhit bálvalusa Sámedikki ja geavaheddjiid beroštumiid vuostá.
9. váruhit vai oskkilduvvon dieđut maid oažžu Sámedikki áššemeannudeami oktavuodas adnojuvvojit árvvus, ja ii goassege geavahit oskkilduvvon dieđuid

maid lea beassan oaidnit bálvalusastis persovnnalaš ovdamuniid joksamii dahje earáid soardimii mange láhkái.

10. fuolahit ahte buot dieđuid maid juohká barggustis Sámedikki ovddas leat riehta ja jáhkehahti. Lea sámediggepolitihkkáriid iežaset árvvoštallama duohken mearridit geaiguin sii deaivvadit ja geain sii háliidit oažžut dieđuid. Go sii deaivvadit iešguđetlágan lobbyistaiguin, de lea dehálaš ahte sii dihtet guđiid beroštumiid lobbyistat ovddastit. Politihkkárat fertejit leat diđolaččat das ahte sidjiide sáhttet mitaluvvot boasttudieđut sihke dihtomielalaččat ja soaittáhagas.
11. fuolahit ahte lea Sámediggi mii máksá mátkegoluid go lea Sámedikki politihkkárin ja doaibmá Sámedikki ovddas. Dán prinsihpas sáhtta spiehkastit dušše go Sámediggi lea dan earenoamážit dohkkehan.
12. čájehit čorgatvuoda ja govtolašvuoda ekonomalaš áššiin, Sámedikki opmodaga oktavuodas, ja váikkuhit rabasvuhtii das movt Sámedikki doarjja politihkalaš joavkkuide ja ruhta opposišuvnna bargoeavttuid várás adnojuvvo, oktan daid rehketdoaluin.
13. ii bidjat hálldahussii gáibádusaid mat eai soaba sin bargguide ja geatnegasvuodaide, ja mat eai soaba áššálašvuhtii maid bargiin vuordá.
14. sámediggepolitihkar rollas atnit earáid árvvus, ja leat diđolaš gaskkustanvugiid hárrái erenoamážit sosiála mediain. Dat mearkkaša ahte buotlágan vuortnuheapmi ja givssideapmi, dasa guoská maiddái seksuálalaš sávakeahtes láhtten, ii galgga dáhpáhuvvat.
15. Buot bellodagat main lea ovddastupmi Sámedikkis, ávžžuhuvvojit ásahit bargovugiid dohkketmeahttun láhttema meannudeapmái.

Bargovuogit mot dieđihit seksuálalaš sávakeahtes láhttema:

Buotlágan givssideapmi ja rohcošeapmi, das maiddái seksuálalaš sávakeahtes láhtten, ii dohkkehuvvo. Buot dieđut dakkár láhttemis galget meannuduvvot duodalaččat, ja buohkat geat gullet áššái galget váldot vuhtii buoremus lágiin.

- Čoahkkinjodiheaddjis lea ovddasvástádus meannudit dieđiheami. Earenoamáš dilálašvuoda in sáhtta nammadit sadjásašjodiheaddji gii oažžu ovddasvástádusa meannudit dieđiheami.
- Buot dieđiheami sávakeahtes láhttema birra galget journálačállot ja čihkkojuvvot almmolašvuodas.
- Sámedikki hálldahus veahkeha čoahkkinjodiheaddji meannudemiin, muhto unnimus lágiin olbmot seaguhuvvot dasa.
- Jus čoahkkinjodiheaddji oažžu dieđiheami dan olbmot gii lea vásihan dohkkeameahtumis láhttema, de galgá čoahkkinjodiheaddji ovttas dainna olbmui mearridit mot bargat viidásit áššiin.
- Jus čoahkkinjodiheaddji oažžu dieđiheami muhtun earás go dat gii lea vásihan dohkkeameahtumis láhttema, de galgá čoahkkinjodiheaddji váldit oktavuoda dainna olbmui gii lea vásihan dan, ja de suinna ovttas mearridit mot bargat viidásit áššiin.
- Čoahkkinjodiheaddji sáhtta, jus lea dárbu, váldit oktavuoda suinna gii lea láhtten eahpeheivvolaččat, ja mitalit ahte lea ožžon dieđiheami su birra.
- Jus mearriduvvo ahte áššiin galget bargat viidáseabbo, de sáhtta čoahkkinjodiheaddji dieđihit dan bellodahkii masa olmmoš gii lea láhtten eahpeheivvolaččat, gullá.
- Čoahkkinjodiheaddjis lea ovddasvástádus gozihit ahte buohkat geat leat seaguhuvvon áššái, váldojit vuhtii buoremus lágiin. Dasa guoská maiddái bagadallan.
- Čoahkkinjodiheaddji galgá dieđihit sutnje gii dieđihii ášši, mii lea dahkon áššis.

- Dieđihemiid galgá gieđahallat rohčošeami gieđahallama bargomálliid ja čađaganvuogi mielde.

Rutiinnat vuortnuheami meannudeapmái

Bajimuš

Sámedikkis lea ovddasvástádus das mii geavvá čoahkkimiin maid Sámediggi lágida. Dát guoská lávdegodde- ja dievasčoahkkimiidda lassin buot konferánssaide, semináraide ja čoahkkimiidda maid Sámediggi lágida.

Njuolggadusat gusket maiddá dalle go Sámedikki áirasat servet čoahkkimiidda earáid lágidan čoahkkimiin Sámedikki áirrasin.

Njuolggadusat gusket čoahkkimiin, muhto maiddá sosiála oktavuodain čoahkkimiid oktavuodas.

Dát mearkkaša dan ahte Sámedikki ovddasvástádus ráddjejuvvo dalle jos Sámedikki áirras searvá čoahkkimiidda gos ii leat ovddasteamen Sámedikki guđege láhkai. Dattetge ávžžuhuvvojit Sámedikki áirasat doahhtalit etihkalaš njuolggadusaid maiddá dákkár oktavuodain. Dát guoská maiddá Sámedikki nammadan stivraid, ráđiid ja lávdegottiid lahtuide.

Ulbmil

Dáid njuolggadusaid ulbmilin lea ovdagihtii addit dieđu dákkár áššiid meannudeami birra, sihkkarastit ovttaárvosas meannudeami ja suodjalit vuortnuheami gillán olbmuid ja vuortnuheami dieđihan olbmuid.

Njuolggadusaid birra galget Sámedikki áirasat diehtit eastadan dihtii vuortnuheami ja vai suodjalit ovttaskas olbmo vuoigatvuodaid, maiddá su gii sivahuvvo vuortnuheames.

Vuortnuheapmi

Vuortnuheapmi, maiddá givssideapmi, leat doahpagat maid ferte dulkot áiggi, birrasa ja kultuvrra vuodul. Deataleamos dovdomearka goas láhtten lea sávakeahtes, ávžžutkeahtes dahje lea dahkkojuvvon nu, ahte vuortnuheami/givssideami gillán olbmoss lea váttisvuohta iežas bealuštit. Vuortnuheapmi dagaha unohisvuođa, balu, morraša, suhtu dahje duššástuvvama ja dat sáhttá leat dahkkojuvvon sihke sániiguin ja sániid haga.

Dat mii vásihuvvo vuortnuheapmin lea subjektiiivlaš ja olmmoš geasa dat lea čuohcan galgá vuhtii váldojuvvot.

Árvvoštallama oktavuodas ahte leago láhtten/dahku vuortnuheapmi, lea mearkkašupmi omd. makkár váldi olbmoss lea, leat go negatiivlaš guottut joavkkuide, seksuála giella,

eahpečielga rájijt jna.

Erenoamážit seksuála vuortnuhteami birra

Seksuála vuortnuheapmi lea sávakeahtes seksuála fuomášupmi man ulbmilin dahje áigumuš lea gutnehuhttit, suorggahit, lea vaššái, badjelgeahččan, loavkašuhhtin dahje lea givssálaš. Seksuála vuortnuheapmin sáhtta lohkat buot seksuála kommentáraid olbmo goruda ja hámi birra, seksuála lihkaheami simulerema rájes, guorvun, njávkkan gitta vearddaguid rádjai. Govaid ja videoid čájeheapmi main lea seksuála sisdoallu lohkojuvvo maid mielde.

Ovdamearkkat dohkketmeahttun láhttemiidda

- Buddestatnama geavaheapmi, negatiiva dahje seksuálalaš
- Kommentárat goruda birra, mađi eanet seksuála kommentárat dađi vearrát lea
- Seksuála bahkkemat
- Sávakeahtes bovdejumi ja ávžžuhusat
- Guoskat nubbái seksuála láhttenuogi mielde
- Geavahit sosiála mediaid dainna ulbmilin ahte badjelgeahččat ja vuortnuhit.

Prosedyrat movt meannudit vuortnuhemiid dieđiheami

Meannudeami vuodđoprinsihpat

Jávohisvuodageasku

Dušše olbmot geain lea áššálaš sivat diehtit ášši birra, dahje gullet áššái oasebeallin dahje áššemeannudeaddjin galget oažžut dieđuid ášši sisdoalu birra.

Personsuođjalus

Persondieđut galget áiggis áigái meannuduvvot gustovaš personsuođjalanláhkaaddima mielde.

Kontradikšuvdna

Son guhte čuoččuhuvvo leat vuortnuhan galgá beassat oaidnit buot beliid áššis. Sutnje galgá maidái addojuvvot govtolaš áigi addit cealkámuša. Áššemeannudeapmi lea čálalaš.

Bealit hálddašanlágas

Buot dieđiheami galget journálii fievrriduvvot, eaige dat leat almmolaččat. Dát dahkkojuvvo dan dihtii vai ovttaskas olbmot geat leat seaguhuvvon áššái sáhttet manjá geahččat ášši.

Ovddasvástádus dieđihemiid vuostáiváldimis ja meannudeames vuortnuheami birra

Dievasčoahkkinjođiheaddjis lea ovddasvástádus meannudit dieđihemiid vuortnuheami birra.

Erenoamáš oktavuođain sáhtta nammaduvvot sadjásašjođiheaddji geas lea ovddasvástádus dieđihemiid meannudeames.

Čuovvovaš dieđut galget mielde:

- Loavkašuhhttojuvvon olbmo namma
- Vuortnuheaddji namma
- Dáhpáhusa báiki, dáhton ja diibmomearri
- Vuortnuheami birra čilgehus

Rihkkosiid ráddjen

Lea gillájeaddji duohken áigu go váidit ášši, dalle go dáhpáhusat gullet ránggáštuslága vuollái. Vuodđoguoddu lea dattetge ahte veahkaváldi ja duodalaš áitagat galget

váidojuvvot jos gillájeaddji ii vuostálastte váidima.

Mii geavvá diedihemiin

Dievasčoahkkinjodiheaddji galgá vuorddekeahtá dárbbasmeahttumit váldit oktavuoda sutnje gii lea diedihan vuortnuheami birra ja sutnje gii lea gillán vuortnuheami. Buot relevánta dieđut galget čállojuvvot ja journálii fievrriiduvvot. Dát guoská maidái dalle jos earát go son gii lea gillán vuortnuheami, dieđihit ášši birra.

Dievasčoahkkinjodiheaddji galgá vuorddekeahtá dárbbasmeahttumit váldit oktavuoda sutnje gii lea duogábealde vuortnuheami. Buot relevánta dieđut galget čállojuvvot ja journálii fievrriiduvvot.

Dievasčoahkkinjodiheaddji galgá dieđihit buot beliide áššis movt ášši meannuduvvo viidáseappot. Go Sámedikki áirasat leat álbmotválljen olbmot ja sis lea luohtámušdoaimma, de ii leat vejolašvuohta lihccut sin eret. lige leat lohpi geassit buhtadusain. Dieđihanášši viidáseappot meannudeapmi lea danne ráddjejuvvon vejolaš reakšuvnnaid ektui.

Dievasčoahkkinjodiheaddjis lea ovddasvástádus das ahte buot guoskevaš bealit gozihuvvojit buoremus vejolaš vuogi mielde. Dát guoská maidái rávvagiid addimii.

Dievasčoahkkinjodiheaddji galgá juohke áššis árvoštallat galgá go dieđiheami birra dieđihuvvot dan bellodahkii/jovkui gosa olmmoš gullá.

Bellodagaid ja joavkkuid ovddasvástádus

Ávžžuhit bellodagaid ja joavkkuid main lea ovddastus Sámedikkis ráhkadit rutiinnaid vuortnuhemiid dieđihemiid meannudeapmái nu guhkás go lea vejolaš.

Njuolggadusat leat oppalaččat eaige leat oaivvilduvvon dievaslažžan.

